

Albin Kopruckowniak

"Zakłady kształcenia nauczycieli w
Szczepieszynie i ich
wychowankowie. Studium
historyczno-socjologiczne", red.
Stanisław Kosński, Lublin 1975 :
[recenzja]

Rocznik Lubelski 19, 177-179

1976

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Stowarzyszenia Spożyców Zagłębia Dąbrowskiego. W dziedzinie teoretycznej był twórcą rozwiniętej koncepcji spółdzielczości socjalistycznej, żywej w okresie II Rzeczypospolitej i w pierwszych latach Polski Ludowej. Lewicowy nurt spółdzielczy, którego podstawy teoretyczne stworzył Hempel, wychował takich działaczy, jak: B. Bierut, E. Osóbka-Morawski, S. Tołwiński, S. Szwalbe, W. Kowalski, E. Ochab czy A. Rapacki.

Praca Szmyda, oprócz przypisów i indeksów, zawiera też najpełniejszą z dotychczasowych bibliografię twórczości Hempla, aczkolwiek, zgodnie ze stwierdzeniem autora, nie jest to jeszcze bibliografia kompletna. Stwarza ona dogodną możliwość dalszych badań nad biografią i twórczością Hempla. Wydaje się, że szczególnie istotne byłoby przedstawienie jego działalności społecznej, organizatorskiej i politycznej, wywierającej wyraźny wpływ na głoszone poglądy.

Biografia Hempla wieloma nićmi związana jest z Lublinem. Tutaj przebywał w latach 1910—1911, 1912—1914 i 1915—1917. Na łamach lubelskiej prasy ukazał się cały szereg jego artykułów, szkiców, not i recenzji, w Lublinie zostało wydrukowanych także kilka jego obszerniejszych prac. Był redaktorem „Kuriera” i „Kuriera Lubelskiego”, działaczem LSS i związków zawodowych. Lublin to także krąg współpracowników i wychowanków „Jana”, środowisko lubelskiej lewicy politycznej i intelektualnej dwu pierwszych dziesięcioleci naszego stulecia, skupionej wokół „Kuriera”, „Codziennego Kuriera Lubelskiego”, „Nowego Kuriera Lubelskiego”, „Kuriera Lubelskiego” i Wydziału Społeczno-Wychowawczego LSS. Było to jedno z najciekawszych środowisk intelektualnych w ówczesnym Królestwie Polskim. Krąg ten to chociażby postacie: Mieczysława Biernackiego, Witolda Chodźki, Wandy i Franciszka Papiewskich, Zofii i Oktawiana Zagrobskich, Marii Orsetti, czy młodszych: B. Bieruta, J. Dominki, Edwarda Ekierta i Tadeusza Dymowskiego. Jest to ważna część dwudziestowiecznej historii nie tylko Lublina, wymagająca, podobnie jak lubelska działalność Jana Hempla, gruntownych badań, dla których recenzowana praca może być dogodnym punktem wyjścia.

Jan Lewandowski

Zakłady kształcenia nauczycieli w Szczebrzeszynie i ich wychowankowie. Studium historyczno-socjologiczne pod red. Stanisława Kosińskiego.
Lublin 1975, Wydawnictwo Lubelskie, ss. 294, nlb. 2, ilustracje.

Opublikowana przez Wydawnictwo Lubelskie książka stanowi owoc wieloletniej pracy badawczej i organizacyjnej grona absolwentów Państwowego Seminarium Nauczycielskiego i Liceum Pedagogicznego w Szczebrzeszynie. Lektura tej książki skłania do refleksji i zadumy nad losami i karierami młodzieży, głównie wiejskiej, która w tych szkołach zdobywała nie tylko przygotowanie do zawodu pedagoga, ale także do życia w służbie publicznej i pracy społecznej. Jest także coś niepowtarzalnego i zdumiewającego zarazem, że publikacja wspomniana dotyczy małego, zupełnie prowincjonalnego miasteczka, chociaż posiadającego piękne tradycje w dziejach polskiego szkolnictwa i oświaty. Takiego opracowania może pozazdrościć niejedna szkoła w wielkich ośrodkach miejskich. Książka ta jest świadectwem potwierdzającym znaną prawdę, że przy zaangażowaniu jednostek w pracy na rzecz określonego środowiska i pomocy władz można dokonać rzeczy wykraczających swoją rangą poza ramy wąsko pojmowanego regionalizmu. Zakłady pedagogiczne

i ich historia w Szczepieszynie świadczą o tym w sposób przekonywający. Racje ma S. Kosiński, gdy na wstępie do tej książki zwraca uwagę na rolę kulturotwórczą szkół szczepieszynskich i ogromną funkcję społeczno-wychowawczą w środowisku pozaszkolnym, wśród miejscowej ludności miejskiej i chłopskiej. Szkoły stały się dla wielu pokoleń młodzieży rolniczej przedsięwzięciem do dalszego awansu społecznego i realizacji życiowych ambicji i aspiracji. Dorobek placówek pedagogicznych w Szczepieszynie zamyka się przede wszystkim w wykształceniu około dwóch i pół tysięcy absolwentów, „którzy pracując jako nauczyciele, często wiejskich i małomiasteczkowych szkół podstawowych, ogólnie znani są z wielokierunkowej działalności społecznej” (s. 5). Jak wynika z badań ankietowych, wywiadów, życiorysów i wspomnień — wszyscy wychowankowie, nie tylko nauczyciele, aktywnie uczestniczyli w pracy społeczno-politycznej i kulturalnej, a ci z okresu międzywojennego — dowiedli swojego patriotyzmu, uczestnicząc aktywnie w ruchu oporu i w walce z okupantem o wyzwolenie społeczne i narodowe. Wychowankowie Liceum Pedagogicznego już w Polsce Ludowej — zapisują swoje życiorysy pracą kształceniową i wychowawczą kolejnych pokoleń młodych Polaków.

Odtworzenie dziejów szkół pedagogicznych w Szczepieszynie, losów kadry nauczycielskiej i absolwentów było przedsięwzięciem ze wszech miar celowym i pożytecznym oraz udanym. Praca ta zintegrowała wysiłki absolwentów wielu roczników i byłych nauczycieli, wyzwoliła pasję dociekań badawczych i poszukiwań źródłowych materiałów, aby jak najskrupulatniej i najpełniej odtworzyć historię szkół i ich wychowanków.

Na całość publikacji składają się materiały bardzo zróżnicowane pod względem charakteru i wartości. W części pierwszej, dotyczącej Seminarium Nauczycielskiego, które istniało w latach 1927—1934, S. Kozioł przedstawił zarys dziejów tej instytucji oraz jej dorobek pedagogiczny. Natomiast S. Kosiński i W. Polak, na podstawie badań ankietowych i wywiadów 92 absolwentów, dali socjologiczny obraz losów wychowanków Seminarium. Poddali szczegółowej analizie wpływ szkoły nie tylko na profil wychowawczy uczniów i absolwentów, ale pokazali także kariery zawodowe, mobilność absolwentów (zdecydowana większość podjęła pracę na Lubelszczyźnie), trudności w znalezieniu pierwszej pracy w okresie międzywojennym itp. Opracowanie jest udokumentowane zestawieniami liczbowymi oraz fragmentami życiorysów. W przeświadczeniu recenzenta jednak populacja około 25% absolwentów jest zbyt szczupła, by na jej podstawie można było formułować wnioski uogólniające. Mogą one jedynie orientować w głównych tendencjach kształtowania się karier absolwentów.

Część druga wydawnictwa jest bardziej zróżnicowana w treści i charakterze zamieszczonych materiałów. Odnoszą się one do dziejów Liceum Pedagogicznego (1947—1969). S. Kosiński w bardzo interesujących szkicach na temat roli organizacji młodzieżowych w szkole i środowisku oraz „Karierach zawodowych i aktywności społecznej absolwentów Liceum Pedagogicznego” zobrazował aktywność zawodową i społeczno-polityczną absolwentów, w zdecydowanej większości nauczycieli szkół podstawowych. Oba szkice mają charakter historyczno-socjologiczny, a główna ich wartość polega na zweryfikowaniu materiałów archiwalnych i statystycznych oraz wywiadów absolwentów. Pozostałe materiały, przygotowane przez nauczycieli Liceum, charakteryzują codzienną pracę szkoły, organizację praktyk pedagogicznych, działalność pozaszkolną, atmosferę szkoły itp. i nie pozbawione są zabarwienia emocjonalnego. Są to opracowania z pogranicza wspomnień i relacji. Szkoda tylko, że nie zostały one zweryfikowane, aby obraz Liceum nie był zbyt jednostronny.

W części trzeciej opublikowane zostały wybrane wspomnienia nauczycieli i absolwentów, oświetlających różne strony i formy pracy szkół szczebrzeszyńskich oraz własne miejsce w życiu tych instytucji. Jest to materiał dokumentalny, podobnie jak zamieszczone w ostatniej części pracy wykazy profesorów i absolwentów do 1969 r. włącznie.

Wydawnictwo poprzedzone zostało syntetycznym szkicem dziejów Szczebrzeszyna pióra A. Przysady. Jego wartość pomniejszają niestety liczne tu pomyłki, przeoczenia i błędy. W materiałach bibliograficznych miasta (opracowanie H. Zwolakiewicza) nie znalazł się cały szereg pozycji, które bezpośrednio lub pośrednio dotyczą Szczebrzeszyna.

W sumie jednak wydawnictwo to, opracowane bardzo starannie, z zamieszczonymi indeksami, ukazuje dorobek szkół pedagogicznych w Szczebrzeszynie. Stanowi ciekawy dokument aktywności nauczycieli i młodzieży, która wykraczała daleko poza granice miasta. Książka będzie bardzo przydatna w badaniach porównawczych nad szkolnictwem pedagogicznym w Polsce Ludowej i systemem kształcenia kadr nauczycielskich. Wydawnictwo omówione ukazuje rolę szkół szczebrzeszyńskich w aktywizacji kulturalnej tego regionu i jest świadectwem ewidentnego awansu społecznego i kulturalnego młodzieży wiejskiej w Polsce Ludowej.

Albin Koprukowniak